

כפיפה וזקיפה בעבודת ה' – משה שוורץ

איתא בתרגום יונתן על שמות פרק כ"ו פסוק כ"ח :

'ונגרא מציעאה בגו לוחייה משלביש מן סייפי לסייפי מן אילנא דנציב אברהם בבארה דשבע וכד עברו ישראל ית ימא קטעו מלאכיא ית אילנא וטלקוהו לימא והות טפי על אנפי מיא והוה מלאכיא מכריז ואמר דין הוא אילנא דנציב אברהם בבירא דשבע וצלי תמן בשום מימרא דיי ונסבוהי בני ישראל ועבדו מניה נגרא מציעאה אורכיה שובעין אמין ופרישן מתעבדן ביה דכד הוה מוקמין ית משכנא הוה מתגלגל הי **כעכנא** חזור חזור מלגיו ללוחי משכנא וכד הוה מתפרק הוה פשיט הי **כחוטרא**.'

ותרגומו כפי שמופיע בייין הטובי' עיי"ש, אין בכוננתנו להכנס לשאלה המציאותית האם כך קרה, ודאי מה שרצו חז"ל למסור לנו כאן זה את התוכן):

'והבריח האמצעי בתוך הקרשים משולב מן הקצה אל הקצה, מן האילן שנטע אברהם בבאר שבע, וכאשר עברו ישראל את הים קצצו המלכים את האילן וזרקוהו לים והיה צף על פני המים, והיה המלאך מכריז ואומר: זה האילן שנטע אברהם בבאר שבע... ולקחוהו בני ישראל ועשו ממנו בריח האמצעי, ארכו שבעים אמה, ונפלאות נעשו בו: כאשר היו מקימים את המשכן היה מתגלגל כנחש, סביב בתוך קרשי המשכן, וכאשר היה מתפרק היה זוקף כמקל.'

הבריח התיכון, שמקורו מ'אשל אברהם', בעת בניית המשכן היה משתלב ומתקדם כנחש בתוך קרשי המשכן לשלושת רוחותיו בדרך נס! ובעת פירוק המשכן היה יוצא חזרה ומתיישר וזוקף כמקל.

תיאור זה של כפיפה וזקיפה כנחש וכמקל מזכיר לנו את הגמרא בברכות י"ב: וכן נפסק להלכה:

'רב ששת כי כרע כרע כחיזרא כי קא זקיף זקיף כחיויא'

ופירש רש"י שם:

'כחיזרא: שבט ביד אדם, וחובטו כלפי מטה בבת אחת. (וב'ראשית חכמה' כתב שהוא כמקל הנשבר). זקיף כחיויא: בנחת, ראשו תחלה ואחר כך גופו, שלא תראה כריעתו עליו כמשוי. כחויא: כנחש הזה, כשהוא זוקף עצמו מגביה הראש תחלה ונזקף מעט מעט.

אלא, שאם נשים לב לכל אחד מן המשלים, הרי שדווקא ההתכופפות בעניין המשכן, נמשלה לנחש והזקיפה למקל, ואילו בעניין התפילה, בדיוק להפך, ההתכופפות נמשלה למקל הנחבט מטה, והזקיפה נמשלה לנחש!

עוד מביא לנו בעל ה'פירוש יונתן' על ה'תרגום יונתן' (מובא ב'מקראות גדולות' עיין שם שמות כ"ו כ"ח):

'...והכל מרמז לדברים עליונים... והכוונה לתקן קלקול הראשון ושיצא חוטר משורש נחש וביחוד בעניין המשכן, שבכלליו כולם ורובם מרמזים לתיקון ההוא... ישמע חכם ויוסף לקח.'

פירוש זה מפנה אותנו למקור נוסף שבו תופסים מקום ה'עץ' וה'נחש' [מטה משה היה מעץ הדעת טוב ורע והוא המטה שנהפך לנחש (ילקוט ראובני פרשת חקת)].

יש לשים לב, לאורך כל הפירושים, המשכן, התפילה וההתמודדות בגן עדן, בכלם מדובר באותו אובייקט ממש, ההופך ממטה לנחש ולהפך. אלא, שבמשכן ובתפילה, משלים אלו מגלמים פעילות חיובית, ובהתמודדות בגן עדן מתגלמת ה'בחירה השלילית.

נראה שיש להבין את משל הנחש והמקל כהתגלמות של נוקשות וחוסר גמישות לעומת גמישות והכלה. כאשר בגן עדן אצל חווה, נתגלתה נוקשות ביחס להבנת הציווי שלא לאכול מן העץ בהבנתה כי אף לנגוע בו אסור, ואילו ביחס לאיסור עצמו, נתגלתה 'גמישות' עקומה להתיר את האסור ולמשוך אף את האיש שעמה. הנ"ל מתוקן ביחסינו לבורא, בתפילה ועבודה, בקשיות במקום הנכון וגמישות במקום הנכון ודבר בעתו מה טוב.

ביסוד הדבר, עומד המקור שאליו מפנה אותנו התרגום יונתן עצמו, אשל אברהם. המדרש בבראשית רבה מ"ט ד' מספר כך:

"ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה' אל עולם"

ואלו דבריו שם:

"כי ידעתיו למען אשר יצוה..."... מתחלה צדק לבסוף משפט הא כיצד? אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים משהיו אוכלים ושותים אמר להם: ברכו! אמרו ליה: מה נאמר? א"ל: אמרו ברוך אל עולם שאכלנו משלו. אם מקבל עליו וברוך, הוה אכיל ושתי ואזיל. ואי לא הוה מקבל עליה וברוך, הוה א"ל: הב מה דעלך. ואמר: מה אית לך עלי? הוה א"ל: כד אחד יין בעשרה מטבעות וחד כיכר לחם בעשרה מטבעות וחד ליטרא בשר בעשרה מטבעות. - מאן יהיב לך חמרא במדברא? מאן יהיב לך כיכר במדברא? מאן יהיב לך בשר במדברא? משהיה רואה ההיא צרה דהוה מעיקה ליה הוה אמר: ברוך אל עולם שאכלנו משלו. הדא הוא דכתיב לכתחלה: צדקה ולבסוף: משפט."

רואים אם כן, שיסוד המשכן, הבריח התיכון שלו, היה החסד שעשה אברהם במקום הנכון והדין, 'התשלום' שתבע אף הוא מדויק במקום הנכון – הקשיות והגמישות כשכל אחת באה במקטמה הרי היא בונה עולם. על שלושה דברים העולם עומד: על הדין על האמת ועל השלום והעולם קיים על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים.

בעניין הכפיפה והזקיפה עיין עוד בדברי ה"תוצאות חיים" ובמהר"ל ב"נתיבות עולם" נתיב העבודה' על הכפיפה והזקיפה בתפילה וכן ב"עין אי"ה" ברכות י"ב על "זוקף בשם".